
CERCETĂRI ARHEOLOGICE DE SUPRAFAȚĂ ÎN ZONA ROMANULUI (VALEA URSULUI – CHILII)

George Dan Hânceanu,
Dan Spătariu

Cuvinte-cheie: *Valea Ursului, Chilii, Pârâul Glodeni, situri arheologice, eneolitic, antichitate, evul mediu, cruce-encolpion.*

Introducere

O etapă necesară în vederea cunoașterii și cercetării unui sit arheologic este reprezentată de periegeze, cu ajutorul cărora identificăm pe teren așezări, necropole sau vestigii izolate, importante pentru formarea unei imagini de ansamblu a locuirii actualului teritoriu al județului Neamț, din cele mai vechi timpuri și până în prezent.

În anul 2011 am dorit să continuăm seria cercetărilor de suprafață începută anterior¹, atât în zona bazinului hidrografic al Pârâului Glodeni, cât și în afara acestuia. În acest scop, ne-am îndreptat atenția spre zona comunelor Valea Ursului și Icușești, ultima pentru a verifica un promontoriu de terasă, de pe partea stângă, la intrarea în Icușești dinspre Chilii. Din păcate, în locația amintită nu am descoperit urme arheologice, deși zona este prielnică locuirii. Cât privește teritoriul comunei Valea Ursului am identificat noi situri atât în aria bazinului hidrografic al Bârladului, cât și în cea a Siretului.

---

¹ G.D. Hânceanu, *Așezări dacice descoperite în județul Neamț, prin periegeze arheologice*, în *Suceava*, XXXVII, 2010, p. 99-132; Idem, *Cercetări de suprafață pe teritoriul județului Neamț (I)*, în *RevArh*, SN, VIII, 1-2, 2012, p. 201-221.

Descrierea siturilor și obiectelor arheologice

Siturile descoperite sunt situate pe teritoriul localităților Valea Ursului și Chilii, oarecum la extreme, depărtate unele de altele și în bazine hidrografice diferite.

I. Valea Ursului - *La intrarea în sat / Spre pădure*

Pentru bazinul hidrografic al Bârladului putem semnală două așezări relativ apropiate. Acestea se află la ieșirea din pădure a drumului național Ion Creangă - Valea Ursului, pe latura stângă, de-o parte și de alta a drumului adiacent ce pornește spre satul Băneasa. Respectivul drum începe de la șoseaua națională și are ca reper satul Băneasa la nord și satul Giurgeni la sud. Pentru delimitarea celor două stațiuni putem menționa spre nord-est un releu de telefonie mobilă, iar spre sud-vest colțul pădurii amintite. Terenul pe care s-au identificat siturile arheologice este ușor înclinat, iar pe la jumătatea sa, pe stânga, spre Băneasa, se află așezarea dacilor liberi (pl. I/A.2), în timp ce alături, ușor oblic, pe dreapta aceluiași drum, este o așezare neo-eneolitică (pl. I/A.1). Distanța dintre situri este mică, de aproximativ 1 km.

A. Așezarea neo-eneolitică este semnalată prin prezența câtorva artefacte de silex și fragmente ceramice.

1. *Artefacte de silex.* Din cele cinci fragmente, unul singur are urme de prelucrare (lustruire, fațetare), fiind utilizat ca lamă, în timp ce restul provin din nuclee, în urma procesului de desprindere și finisare a diverselor piese. Lama are o formă neregulată și este de culoare gri-cenușie (pl. II/4), iar celelalte sunt alungite și de culoare gri-cenușie sau neagră (pl. II/1-3, 5).

2. *Artefacte de lut.* Patru fragmente de vase, provenite de la un bol și o strachină (buze – pl. II/7, 8) și două vase de provizii (buza groasă și fragmentul cu zona torții – pl. II/6, 9). Pasta vaselor de provizii are un aspect grosier și cu multe impurități în compoziție. Toate sunt de culoare cărămizie și nu au decoruri pictate.

Lipsa unor elemente concludente împiedică o încadrare culturală a sitului.

B. Așezarea dacilor liberi ne-a fost semnalată prin câteva fragmente ceramice (majoritatea lucrute la roată).

a) Ceramica modelată la mână

1. *Vas borcan.* Prezența acestuia este dovedită de un fragment de buză lucrat dintr-o pastă grosieră, cu microprundișuri, de culoare neagră, fără decor (pl. III/1).

b) Ceramica lucrată la roată

1. *Cănițe.* Trei fragmente de la două buze drepte și de la un corp, ultimul cu o nervură mediană, de culoare cenușie și cărămizie (pl. III/2-4).

2. *Fructiere.* Trei fragmente de buze plate, de culoare cenușie și cărămizie (pl. III/5-7).

3. *Castron*. Un fragment de buză, de tip colac, de culoare cenușie (pl. III/8).

Pentru ambele așezări materialul este comun și redus din punct de vedere cantitativ, însumând 5 artefacte de silex (între care o lamă), 4 vase neolitice și 8 vase ale dacilor liberi (unul lucrat la mână), aflate în stare fragmentară.

II. Chilii

Cercetarea de suprafață întreprinsă în 2011 pe teritoriul acestei localități ne-a permis să identificăm mai multe așezări situate în puncte diferite, situate pe terasele Pârâului Glodeni, afluent al Siretului. Cele șase așezări aparțin eneoliticului (una), perioadei dacice (una) și evului mediu (patru). Din această scurtă menționare, la care adăugăm și rezultatele din 2010 (cuptoarele medievale)², se observă preferința comunităților medievale pentru acest areal geografic.

Pornind de la criteriul cronologic, vom descrie siturile și artefactele identificate cu acest prilej.

II.1. Chilii - Glodeni / Spre CAP

Pe terasa stângă a Pârâului Glodeni, la circa 1 km sud de fostul CAP al comunei Valea Ursului, pe un platou bine definit, ceva mai retras decât restul siturilor, am identificat o întinsă așezare eneolitică (pl. I/B.1), cu material variat, răspândit pe o suprafață mare. Așezarea ne-a fost semnalată încă de la poalele platoului, de pe o suprafață arată adunând mai multe fragmente ceramice căzute din situl aflat mai sus (fig. 1).

Din inventarul așezării, aflat la suprafața solului, am adunat obiecte de silex, piatră și lut.

1. *Obiecte de silex*. Două lame, dintre care una cu urme de lustruire, fațetată (inv. 44016), de culoare albicioasă (pl. IV/2), iar cealaltă de asemenea lustruită, alungită, de culoare neagră (inv. 44017), care putea fi folosită ca inserție de seceră (pl. IV/1).

2. *Obiecte de piatră*. O râșniță de formă alungită (inv. 44012), secționată pe jumătate și șlefuită (pl. IV/4), împreună cu un frecător (inv. 44.013) cu urme intense de șlefuire pe întreaga suprafață (pl. IV/3).

3. *Obiecte de lut*. Constau în statuete antropomorfe și fragmente ceramice.

a) Statuete antropomorfe. Două picioare fragmentare, nedecorate, de culoare cărămizie (inv. 44014) și roșie (inv. 44015). Unul dintre obiecte este subțire în partea superioară, la contactul cu corpul idolului. Ambele sunt groase și rotunjite în zona inferioară, cu extremitățile rupte din vechime (pl. IV/5, 6).

b) Vase. Fragmente de la mai multe tipuri de vase (străchini, castroane, vase de provizii, vase-suport), unele dispunând de torți groase cu carenă mică sau mare, iar altele având găuri de reparații ori decoruri sub forma unor nervuri

² Idem, *Cercetări de suprafață...*, în *loc. cit.*, p. 204, 206-221.

vălurite (pl. V/1-4, 6-13; VI/1-13). De aspect, grosier, fragmentele au culoare cărămizie și sunt lipsite de pictură. Semnalăm cu acest prilej prezența unei torți fragmentare de lingură sau polonic (pl. V/5).

Așezarea eneolitică se întinde pe o suprafață de peste 2 ha. Pe baza inventarului său presupunem că ar putea fi încadrată în faza Cucuteni A.

II.2. Chilii - Glodeni / Alături de cuptoare

Alături de cuptoarele medievale de ars ceramică, descoperite în 2010, dar pe malul drept al Pârâului Glodeni, am identificat o așezare a dacilor liberi (fig. 2), întinsă pe o suprafață de circa 1 ha. Situl este situat pe o pantă, la aproximativ 200 m vest de drumul sătesc, ce coboară pe lângă cimitir spre malul pârâului amintit (pl. I/B.2).

De pe suprafața așezării au fost recoltate fragmente ceramice dacice și de import, oase de animale și chirpici.

a) *Ceramică dacică modelată la mână*

1. *Vase-borcan*. Trei fragmente de la exemplare diferite, din pastă cu microprundișuri, de culoare brun-cărămizie, decorate cu brăuri de alveole sau cu o nervură mediană (pl. VII/1-3).

b) *Ceramică dacică lucrată la roată*

1. *Căni*. Cinci fragmente de la vase diferite, din pastă fină, cu buza evazată și fundul inelar, de culoare cenușie (trei) și cărămizie (două), nedecorate (pl. IX/1, 2, 4, 6, 7).

2. *Cănițe*. Două fragmente de la recipiente diferite, din pastă fină, cu buza evazată, corpul bombat și fundul probabil inelar, de culoare cenușie și cărămizie (pl. IX/3, 5).

3. *Fructiere*. Vase reprezentate printr-un număr de șapte fragmente, din pastă fină, de culoare cenușie (trei) și cărămizie (patru), neornamentate (pl. VIII/5-11). Ca tipologie, acest vas este predominant între fragmentele descoperite.

4. *Vase-urnă*. Cele patru fragmente sunt făcute dintr-o pastă fină, cu buza îngroșată, corpul bombat și fundul inelar, de culoare cenușie (pl. VIII/1, 4). Unul este decorat cu linii vălurite, iar altul dispune de o gaură de reparație (pl. VIII/2, 3).

c) *Ceramică de import*

1. *Amfore*. Patru fragmente lucrate la roată, din pastă nisipoasă, aspră, de culoare gălbui-cărămizie (pl. IX/8-11). Fragmentele provin de la patru amfore romane.

d) *Diverse*

1. *Fusaiolă*. Păstrată pe jumătate, piesa a fost făcută la mână, dintr-o pastă cu microprundișuri, de culoare cărămizie, cu urme de ardere secundară. De formă bitronconică, obiectul nu este decorat și avea carenă largă (pl. VII/5).

2. *Rondea*. Păstrat pe jumătate, artefactul a fost decupat din peretele unui vas lucrat la roată, de culoare cenușie. Restaurată (inv. 44010), piesa are suprafața exterioară lustruită (pl. VII/4).

3. *Nucleu de silex*. O bucată de silex de formă neregulată, de culoare neagră, cu pete albe (pl. VII/6).

Materialul arheologic sugerează prezența unei așezări aparținând dacilor liberi, din inventarul căreia s-au găsit 25 de vase fragmentare (3 modelate la mână, 18 lucrate la roată, de factură locală, și 4 de import, de la amfore romane), alături de o fusaioală, o rondea și un nucleu de silex.

II.3. Chilii - *La intrarea în sat / Dealul Mare*

Prin intermediul acestui punct începem seria așezărilor medievale identificate pe teritoriul localității Chilii în timpul periegezei din 2011. Situl a fost descoperit pe partea stângă a drumului de la Valea Ursului la Chilii, chiar în apropierea ultimului sat, lângă podul ce trece peste locul de unde izvorăște Pârâul Glodeni (vezi pl. I/B.3). De pe o suprafață restrânsă (aproximativ o jumătate de hectar) au fost adunate câteva fragmente ceramice databile la finalul epocii medievale. Conform materialului, în așezare se disting două niveluri de locuire.

a) *Ceramică lucrată la roată din secolele XVII-XVIII*

1. *Vase-borcan (oale)*. Reprezentate prin trei fragmente diferite, modelate dintr-o pastă fină, de culoare cărămidie. Exemplarele aveau gura înclinată la exterior, corpul bombat, fundul drept, unele fiind prevăzute cu una sau două torți (pl. X/1, 6, 8).

2. *Căniță*. Semnalată printr-o toartă mică, subțire, din pastă fină, de culoare cărămidie (pl. X/7).

3. *Străchini*. Două fragmente de buze, una dreapta, iar alta răsfrântă spre interior, lucrate din pastă fină, de culoare cărămidie, peste care s-a aplicat un smalț de culoare verde (pl. X/3) și respectiv maroniu (pl. X/2).

4. *Farfurii*. Două fragmente de vase lucrate dintr-o pastă fină, acoperite cu un smalț compus din mai multe culori (pl. X/4, 5).

b) *Ceramică modelată la roată din secolele XVIII-XIX*

1. *Vase-borcan (oale)*. Reprezentate prin șapte fragmente diferite, lucrate dintr-o pastă fină, de culoare cenușie, doar unul fiind cărămidiu. Vasele aveau buza evazată, corpul bombat și fundul drept, iar unele erau decorate cu linii verticale lustruite sau orizontale, drepte ori vălurite, ultimele fiind incizate (pl. XI).

Materialul ceramic indică prezența unei așezări medievale din care s-au recuperat 10 vase-borcan (oale), 2 străchini, 2 farfurii și o căniță, toate aflate în stare fragmentară.

II.4. Chilii - *Glodeni / Malul drept*

Pe malul drept al Pârâului Glodeni am identificat o altă așezare medievală (pl. I/B.4), situată pe o pantă, alături de cuptoarele medievale amintite și cercetate în 2010, la circa 50 m de așezarea dacilor liberi, descrisă anterior.

Întinsă pe o suprafață restrânsă, de aproximativ o jumătate de hectar (fig. 2), așezarea a oferit posibilitatea recoltării de la suprafața sa a unor fragmente ceramice, oase de animale și unui obiect de fier.

a) Ceramică lucrată la roată din secolele XVIII-XIX

1. *Vase-borcan (oale)*. Mai multe fragmente de buze și funduri lucrate dintr-o pastă fină, de culoare cenușie (6) și cărămizie (14). Un fund de vas, cărămiziu la exterior, este smălțuit în interior (pl. XII/9). Recipientele au buza evazată, corpul bombat și fundul drept (pl. XII; XIV/1, 2, 4, 5, 7; XV/4-7). Doar unul este decorat cu roțița (pl. XIII/10), iar altele au urme de ardere secundară (pl. XII/9, 10).

2. *Căni*. Reprezentate prin nouă torți diferite (pl. XIII/1-9), modelate dintr-o pastă fină, de culoare cenușie (2) și cărămizie (7).

3. *Străchini*. Semnalate prin intermediul a cinci fragmente (pl. XIV/3, 6, 8, 9, 11), modelate dintr-o pastă fină, de culori diferite, cenușie și ars secundar (1), cărămizie (2), maronie (1), iar un exemplar este smălțuit cu verde.

4. *Farfurie*. O buză plată, cu diametrul mare, din pastă fină, de culoare cărămizie, cu o margine albă dispusă circular (pl. XIV/10).

b) Obiect din piatră

1. *Cute*. Fragment dintr-o piatră de ascuțit, pătrată în secțiune, de culoare gălbuie (pl. XV/3).

c) Obiect metalic

1. *Mâner*. Bară de fier fabricată prin forjare, cu corpul rotund și capetele întoarse spre interior, unul terminat cu o bobiță (inv. 44009). Probabil a servit ca mâner de cutie (pl. XV/2).

Conform descrierii obiectelor, de la suprafața sitului s-au recuperat 20 de vase-borcan (oale), 9 căni, 5 străchini, o farfurie, o cute de piatră și un mâner de fier.

II.5. Chilio - Glodeni / La cuptor

Încă din timpul periegezei din 2010 am observat spre nord o vatră în profilul malului stâng al Pârâului Glodeni (fig. 3), lângă cuptoarele medievale, situate la vest³. Instalația de foc se afla la circa 120-150 m de cuptoarele amintite și la 0,15-0,20 m adâncime sub nivelul actual de călcare. Din stratigrafie se observa nivelul intens de ardere al vetrei, fapt ce ne-a atras atenția, inclusiv ceramica fragmentară și oasele de animale care ieșeau din profil. Cu siguranță, vatra face parte dintr-o așezare medievală (pl. I/B.5), fiind folosită în gospodărie (la prepararea hranei).

Analizată din apropiere, vatra (cu diametrul de circa 0,60 m) avea trei niveluri de depuneri, compuse din cenușă amestecată cu cărbuni și chirpici ars. Grosimea din partea dreaptă a vetrei era de 0,40 m, iar cea din partea stângă de 1,20 m. Întrucât, la 0,40-0,50 m în spatele vetrei s-a desprins o falie din mal, am cercetat

³ *Ibidem*, p. 221.

o parte din conținutul structurii, care în scurt timp se va prăbuși împreună cu respectiva porțiune de teren. Din cantitatea mare de cenușă și cărbune am extras fragmentele unui vas, cu pereții subțiri și intense urme de ardere secundară. Ulterior, în laboratorul de restaurare-conservare al Muzeului de Istorie din Roman⁴ vasul a fost reîntregit (inv. 44011). De dimensiuni medii, oala este bitronconică și lucrată la roată, din pastă fină, de culoare cenușie. Recipientul are buza rotunjită, evazată, corpul bombat, fundul drept și o toartă simplă, scurtă, prinsă de buză și corp (pl. XV/1). Nedecorat, la interior și exterior are urme de la arderea secundară, fiind sigur folosit în gospodărie, la prepararea sau încălzirea hranei. Dimensiuni: înălțimea – 16 cm; diametrul guri – 11 cm; diametrul bazei – 7,5 cm.

Conform caracteristicilor, vasul-borcan se încadrează din punct de vedere cronologic în secolul al XVIII-lea și poate în primul sfert al secolului următor. Potrivit datării, nu excludem posibilitatea contemporaneității, pentru o scurtă perioadă de timp, până în momentul renunțării la cuptoarele medievale, între cei care au folosit vatra și olarul / olarii aflați în apropiere.

II.6. Chilii - Glodeni / La iaz / La dâmb

Pe drumul ce duce de la Chilii spre Icușești, pe partea stângă, se află un promontoriu situat lângă iazul de la Chilii. Forma sa ne-a determinat să-l cercetăm îndeaproape. O parte din acest promontoriu era folosită ca și groapă de strâns lut pentru fabricarea „cărămizilor de chirpic”, iar pe restul suprafeței nu am găsit vestigii arheologice. La baza promontoriului, pe latura opusă iazului, erau câteva parcele lucrate din punct de vedere agricol (fig. 4). Pe una din aceste suprafețe, de pe malul drept al Pârâului Glodeni, am găsit ceramică fragmentară, obiecte de piatră și oase de animale (pl. I/B.6).

În cuprinsul așezării am găsit și o jumătate dintr-o cruce-relicviar de bronz, însoțită de ceramică.

a) Ceramică modelată la roată

1. *Vase-borcan (oale)*. Reprezentate printr-un număr de 45 de fragmente (pl. XVI; XVII/1-3, 5-14; XVIII/5, 7-11) de buze evazate, drepte sau răsfrânte spre interior și funduri drepte, lucrate dintr-o pastă fină, de culoare cenușie (11) și cărămie (34), dintre care unele cu ardere secundară (4), iar altele cu decoruri crestate pe buze / funduri, linii vălurite incizate pe gât (pl. XIX/2-4, 9) sau linii orizontale pe corp, realizate cu roțița (pl. XVIII/3, 6, 12-14; XIX/5, 6).

2. *Câni*. Cele șase fragmente provin îndeosebi de la torți (pl. XXI/1-6), modelate din pastă fină, de culoare cenușie (2) și cărămie (4). La acestea se adaugă alte trei fragmente, unul smălțuit complet cu alb, iar alte două au linii albe verticale, aplicate pe fond cărămiziu (pl. XX/6, 7, 13).

⁴ Îi mulțumim și pe această cale colegei Lăcrămioara Băcăoanu pentru reîntregirea vasului menționat.

3. *Străchini*. Semnalate prin șapte fragmente de buze (pl. XVII/4; XVIII/1, 2, 4; XX/5, 8, 12), evazate, din pastă fină, de culoare cărămidie (4), iar restul smălțuite diferit (3).

4. *Cănițe*. Cinci fragmente din pastă fină, smălțuite cu verde (pl. XX/3, 4, 9-11).

5. *Castroane*. Două fragmente de buze, una colac și cealaltă dreaptă, ambele din pastă fină, de culoare cenușie, nedecorate (pl. XX/1, 2). Se adaugă o buză rotunjită, din pastă fină, cenușie, cu o linie vălurită, incizată pe gât (pl. XIX/1).

6. *Capace*. Două fragmente lucrate din pastă fină, unul cu prag, cenușiu (pl. XIX/7), iar celălalt cu buton circular, de culoare cărămidie (inv. 44006) (pl. XIX/8).

b) Obiecte din piatră

1. *Proiectile*. Două obiecte, unul oval cu urme de șlefuire (inv. 44.007), iar celălalt de formă neregulată (inv. 44008), brut (pl. XXI/7, 8).

2. *Cute*. Două obiecte, dintre care unul întreg, dreptunghiular în secțiune, iar celălalt fragmentar, oval în secțiune (pl. XXI/9, 10).

c) Obiect de cult

1. *Cruce-encolpion*. Din care s-a păstrat doar aversul, fabricat din bronz, prin turnare în tipar bivalv. Piesa de cult redă scena crucificării. Obiectul are capetele rotunjite și brațele egale, două câte două (orizontale și verticale). În plan central se află reprezentat, în relief, Iisus Hristos răstignit, cu capul ușor aplecat spre dreapta, nimbă, iar în jurul coapselor cu un *pagnus* (cărui i s-au trasat cutele pentru a părea în valuri) și lipsit de încălțăminte, picioarele fiind pe *suppedaneum* (pl. XXII). Brațele în cruce se termină cu trei medalioane rotunde care conțin bustul câte unui sfânt, realizat în relief și cu nimb. Datorită impreciziei tiparului, dar și a stării de conservare a piesei este greu de stabilit cui aparțin respectivele chipuri, probabil evangheliștilor (pl. XXII). Dimensiunile crucii-relicvar de la Chilii (inv. 44005) sunt următoarele: lungime – 9,5 cm; lățime – 7cm.

Potrivit unor similitudini cu piese identice, descoperite pe teritoriul Moldovei și Transilvaniei, reversul acestei cruci o reda pe *Maica Domnului cu Pruncul Iisus* în mâna stângă, reprezentare cunoscută în iconografia bizantină sub numele de *Panagia Hodegetria*.

Conform caracteristicilor, obiectul de cult de la Chilii face parte din tipul A (conform tipologiei utilizată de V. Spinei⁵), cu decor în relief și fără inscripție în slavonă, precum alte exemplare asemănătoare.

⁵ V. Spinei, G. Coroliuc, *Date cu privire la circulația unor obiecte de cult din secolele XII-XIII*, în *SCIVA*, 27, 3, 1976, p. 323, 324; V. Spinei, *Moldova în secolele XI-XIV*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 109; Idem, *Circulația unor piese de cult în regiunile românești nord-dunărene în secolele X-XVII*, în *ArhMold*, XV, 1992, p. 161.

Particularitățile crucii-encolpion (capetele brațelor rotunjite și cu protuberanțe, busturile sfinților în medalioane laterale) indică o proveniență veche rusească, probabil kieveană și totodată o datare cuprinsă între finalul secolului al XII-lea și prima parte a veacului al XIII-lea⁶. Deși produse în intervalul cronologic amintit, aceste piese au beneficiat de o largă circulație și în perioada ulterioară, secolele XIV-XVII, astfel explicându-se și prezența celei de la Chilii într-un sit medieval târziu.

Cât privește compoziția chimică a exemplarului, luciul puternic de pe suprafața exterioară indică o mare cantitate de staniu, fapt confirmat prin comparația cu o altă piesă, tot veche rusească, din colecția Muzeului Național de Istorie a Moldovei din Iași, descoperită la Trifești (județul Iași) și datată în secolul al XIII-lea. Crucea de la Trifești a beneficiat de câteva analize de compoziție, prin spectrofotometrie de absorbție atomică și prin EDX (cupru și staniu), analize macroscopică și microscopică, dar și un studiu metalografic aplicat direct pe obiect⁷. A rezultat că este fabricată dintr-un bronz dur, cu un procent mare de staniu (13,23%), frecvent întâlnit la piesele medievale⁸. Prin asociere, cu siguranță encolpionul de la Chilii are în structura sa un procent consistent de staniu, care i-a conferit un aspect lucios.

După scurta descriere a materialului acestei așezări, remarcăm abundența obiectelor, comparativ cu siturile anterioare, fapt ce indică o intensă locuire a sitului. În cuprinsul stațiunii medievale am găsit un număr de 71 vase fragmentare (45 vase- borcan / oale, 9 căni, 7 străchini, 5 cănițe, 3 castroane și 2 capace), 4 obiecte de piatră (2 proiectile și 2 cute) și o piesă de bronz (crucea-encolpion). Fragmentele de vase modelate la roată și decorate cu roțița sau acoperite cu un smalt verde indică debutul locuirii în cadrul așezării (secolele XIV-XV), iar ceramica cu pereții subțiri, smălțuită cu alte culori și decorată cu linii circulare pe gât denotă etapa de mijloc și de final a sitului (secolele XVI-XVII).

Deși piesa de cult este datată la finalul secolului al XII-lea și în prima parte a veacului al XIII-lea, materialul ceramic este specific perioadei secolelor XIV/XV-XVII. Această situație sugerează că obiectul a pătruns mai târziu în așezare (schimburi comerciale sau danie), unde a fost purtat și întrebuințat de unul sau mai mulți preoți autohtoni. Deși indică proveniența, aceste cruci pectorale nu pot fi luate ca și criteriu etnic, întrucât erau purtate de cei care le

---

⁶ Nu vom insista asupra datării și a altor elemente descriptive, întrucât piesa de cult a fost publicată detaliat (vezi G.D. Hânceanu, *Un encolpion descoperit la Chilii - Valea Ursului (jud. Neamț)*, în *Arheologia mileniului I p. Chr. (III). Dunărea Inferioară între stepe și imperiu*, Ploiești, 2014, p. 321-343.

⁷ M. Geba, A.M. Vlad, A. Vusatiuc, *Studiu tehnic privind structura și compoziția unui encolpion*, în *ArhMed*, III, 2000, p. 283.

⁸ *Ibidem*, p. 284.

procurau sau primeau. Exceptând acest exemplar, anterior, pe teritoriul județului Neamț s-au găsit cruci vechi rusești la Piatra-Neamț (Bâtca Doamnei)⁹, Netezi - Grumăzești¹⁰ și Cândești - Buhuși¹¹.

Cercetările de suprafață efectuate în 2011 pe raza comunei Valea Ursului, în satele Chilii și Valea Ursului, au permis identificarea unui număr de opt așezări, dintre care două eneolitice, două ale dacilor liberi și patru medievale. Conform statisticii, se observă preferința comunităților medievale românești pentru această zonă geografică dominată de bazinul Pârâului Glodeni. De altfel, apropierea dintre situri indică o aglomerare, o grupare a comunităților, pe ambele maluri ale pârâului și posibil o anumită continuitate între generații.

Dintre stațiunile descrise, cea descoperită lângă iazul de la Chilii oferă o imagine mai clară asupra membrilor comunității respective și implicit, prin inventar, sugerează câteva aspecte de ordin socio-religios, precum existența unor preoți, a unor servicii religioase și posibil a unui lăcaș de cult. Această ultimă idee, poate fi confirmată sau infirmată doar prin intermediul unor cercetări arheologice mai ample efectuate în punctul respectiv.

⁹ C. Matasă, *Cercetări în preistoria județului Neamț*, în *BCMI*, 31, 1938, p. 131, 132, fig. 81; D. Gh. Teodor, *Le haut féodalisme sur le territoire de la Moldavie à la lumière des données archéologiques*, în *Dacia*, NS, IX, 1965, p. 332, n. 63; Idem, D. Gh. Teodor, *Creștinismul la est de Carpați. De la origini și până în secolul al XIV-lea*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1991, p. 99, 100, 143, 145, fig. 25/4; 27/4; V. Spinei, *Les relations de la Moldavie avec le Byzance et la Russie au premier quart du Ier millénaire à la lumière des sources archéologiques*, în *Dacia*, NS, XIX, 1975, p. 235, 236, 238, n. 76, fig. 6/2; Idem, *Moldova în secolele XI-XIV*, p. 109, fig. 25/2.

¹⁰ L. Bătrîna, A. Bătrîna, *Reședința feudală de la Netezi (jud. Neamț)*, în *SCIVA*, 36, 4, 1985, p. 309-312, fig. 7.

¹¹ D. Gh. Teodor, *Le haut féodalisme ...*, în *loc. cit.*, p. 332, n. 64; Idem, *Obiecte de cult din secolele XII-XIII, pe teritoriul Moldovei*, în *RMMS*, LI, 1-2, 1975, p. 82-84; D. Gh. Teodor, *Creștinismul la est de Carpați*, p. 101, 146, 147, fig. 28/1; fig. 29/1 a-b; V. Spinei, *Les relations de la Moldavie ...*, în *loc. cit.*, p. 236, 239, n. 70, fig. 7/1; Idem, *Moldova în secolele XI-XIV*, p. 109, fig. 26/1.

RECHERCHES ARCHEOLOGIQUES DE SURFACE DANS LA ZONE DE ROMAN (VALEA URSULUI – CHILII)

Résumé

Mots clé: Valea Ursului, Chilii, Ruisseau de Glodeni, sites archéologiques, énéolithique, antiquité, Moyen Âge, croix-encolpion.

A la suite des recherches archéologiques de surface effectuées en 2011 sur le territoire de la commune de Valea Ursului, le département de Neamț on a identifié huit établissements – deux établissements néo-énéolithiques, deux appartenant aux daces libres et quatre attribués à la période médiévale. Deux sites ont été identifiés à Valea Ursului (un pour la période néolithique et un pour la période des daces libres) et le reste à Chilii. L'on peut en rappeler l'établissement énéolithique découvert sur le bord du Ruisseau de Glodeni et aussi l'établissement médiéval près du lac artificiel de Chiliile.

Le site énéolithique se fait remarquer par la position (sur un haut plateau à la base duquel coule le Ruisseau de Glodeni) et par les objets de l'inventaire (moulin, broyeur, lames en silex, idoles) tandis que le site de la période médiévale surprend par son inventaire; c'est le cas de la croix-encolpion d'origine russe (de la région de Kiev). L'objet de culte a pour représentation la scène de la crucifixion, Jésus-Christ entouré par les bustes des quatre apôtres. D'après ses caractéristiques la pièce qui a une longueur de 9,5 cm et une largeur de 7 cm peut être encadrée dans le type A (d'après V. Spinei). Réalisée pendant l'intervalle de la fin du XII-ème siècle jusqu'à la première partie du XIII-ème siècle ce type de croix (arrivée dans cette région probablement à la suite des certaines activités commerciales ou comme un objet de donation) a été utilisée plus tard dans l'établissement médiéval dans la période des XIVème - XVIIème siècles.

Ces établissements sont importants parce que le territoire de la commune Valea Ursului, située à une distance appréciable de Piatra-Neamț et de Roman, ne faisait pas l'objet des recherches des spécialistes et ainsi les informations archéologiques concernant la préhistoire jusqu'à la fin du Moyen Âge étaient peu nombreuses. Les nouveaux points découverts, à côté de ceux identifiés en 2010, nous permettent de d'obtenir une image provisoire des communautés du bassin hydrographique du Ruisseau de Glodeni.

LEGENDES DES ILLUSTRATIONS

Fig. 1. Chilii - Glodeni / Spre CAP: l'établissement énéolithique.

Fig. 2. Chilii - Glodeni / Alături de cuptoare: établissement des daces libres (gauche) et Chilii - Glodeni / Malul drept: établissement médiévale (droite).

Fig. 3. Chilii - Glodeni / La cupitor: âtre de l'établissement médiévale.

Fig. 4. Chilii - Glodeni / La iaz / La dâmb: établissement médiévale.

Pl. I. Villages Valea Ursului (A) et Chilii (B), commune de Valea Ursului, département de Neamț; A – Valea Ursului: *La intrarea în sat / Spre pădure*: 1 – établissement néo-énéolithique; 2 – établissement des daces libres; B – Chilii: 1 – Glodeni / Spre CAP (établissement énéolithique); 2 – Glodeni / Alături de cuptoare (établissement des daces libres); 3 – La intrarea în sat / Dealul Mare (établissement médiévale); 4 – Glodeni / Malul drept (établissement médiévale); 5 – Glodeni / La cupitor (établissement médiévale); 6 – Glodeni / La iaz / La dâmb (établissement médiévale).

Pl. II. Valea Ursului - *La intrarea în sat / Spre pădure* (établissement néo-énéolithique): 1-5 – artefactes en silex; 6-9 – céramique fragmentaire.

Pl. III. Valea Ursului - *La intrarea în sat / Spre pădure* (établissement des daces libres – IIème - IIIème siècles): 1-8 – céramique fragmentaire.

Pl. IV. Chilii - Glodeni / Spre CAP (établissement énéolithique): 1, 2 – lames en silex; 3 – polissoir en grès; 4 – moule à main en grès; 5, 6 – statuettes anthropomorphes fragmentaires.

Pl. V. Chilii - Glodeni / Spre CAP (établissement énéolithique): 1-13 – céramique fragmentaire.

Pl. VI. Chilii - Glodeni / Spre CAP (établissement énéolithique): 1-13 – céramique fragmentaire.

Pl. VII. Chilii - Glodeni / Alături de cuptoare (établissement des daces libres – IIème - IIIème siècles): 1-3 – céramique fragmentaire; 4 – rondelle fragmentaire; 5 – fusaïole fragmentaire; 6 – noyau en silex.

Pl. VIII. Chilii - Glodeni / Alături de cuptoare (établissement des daces libres – IIème - IIIème siècles): 1-4 – vases-urne fragmentaires; 5-11 – fructières fragmentaires.

Pl. IX. Chilii - Glodeni / Alături de cuptoare (établissement des daces libres – IIème - IIIème siècles): 1-7 – tasses fragmentaires; 8-11 – amphores romaines fragmentaires.

Pl. X. Chilii - La intrarea în sat / Dealul Mare (établissement médiévale): céramique fragmentaire de XVIIème - XVIIIème siècles: 1, 6, 8 – vases-sac; 2, 3 – écuelles; 4, 5 – plates; 7 – tasse.

- Pl. XI.** Chilii - *La intrarea în sat / Dealul Mare* (établissement médiévale): céramique fragmentaire de XVIIème - XVIIIème siècles: 1-7 – vases-sac.
- Pl. XII.** Chilii - *Glodeni / Malul drept* (établissement médiévale): céramique fragmentaire de XVIIIème - XIXème siècles: 1-10 – vases-sac.
- Pl. XIII.** Chilii - *Glodeni / Malul drept* (établissement médiévale): céramique fragmentaire de XVIIIème - XIXème siècles: 1-9 – anses des tasses; 10 – vase-sac.
- Pl. XIV.** Chilii - *Glodeni / Malul drept* (établissement médiévale): céramique fragmentaire de XVIIIème - XIXème siècles: 1, 2, 4, 5, 7 – vases-sac; 3, 6, 8, 9, 11 – écuelles; 10 – plate.
- Pl. XV.** Chilii - *Glodeni / La cuptor* (établissement médiévale – XVIIIème - XIXème siècles): 1 – vase-sac; Chilii - *Glodeni / Malul drept* (așezare établissement médiévale): artefactes en métal (2), en pierre (3) et en terre cuite (4-7) de XVIIIème - XIXème siècles: 2 – manche en fer; 3 – queux en grès; 4-7 – vases-sac fragmentaires.
- Pl. XVI.** Chilii - *Glodeni / La iaz / La dâmb* (établissement médiévale): céramique fragmentaire de XVIème - XVIIème siècles: 1-15 – vases-sac.
- Pl. XVII.** Chilii - *Glodeni / La iaz / La dâmb* (établissement médiévale): céramique fragmentaire de XVIème - XVIIème siècles: 1-3, 5-14 – vases-sac; 4 – écuelle.
- Pl. XVIII.** Chilii - *Glodeni / La iaz / La dâmb* (établissement médiévale): céramique fragmentaire de XVIème - XVIIème siècles: 1, 2, 4 – écuelles; 3, 5-14 – vases-sac.
- Pl. XIX.** Chilii - *Glodeni / La iaz / La dâmb* (établissement médiévale): céramique fragmentaire de XIVème - XVIème siècles: 1 – terrine; 2-6, 9 – vases-sac; 7, 8 – couvercles.
- Pl. XX.** Chilii - *Glodeni / La iaz / La dâmb* (établissement médiévale): céramique fragmentaire de XVème - XVIème siècles: 1, 2 – terrines; 3, 4, 9-11 – petites tasses; 5, 8, 12 – écuelles; 6, 7, 13 – tasses.
- Pl. XXI.** Chilii - *Glodeni / La iaz / La dâmb* (établissement médiévale): artefactes en terre cuite (1-6) et en pierre (7-10) de XVIème - XVIIème siècles: 1-6 – anses des tasses; 7, 8 – projectiles; 9, 10 – queux.
- Pl. XXII.** Chilii - *Glodeni / La iaz / La dâmb* (établissement médiévale): croix-encolpion – photo (1) et dessin (2).

Fig. 1. Chilii - Glodeni / Spre CAP: aşezarea eneolitică

Fig. 2. Chilii - Glodeni / Alături de cuptoare: aşezarea dacilor liberi (stânga)
şi Chilii - Glodeni / Malul drept: aşezarea medievală (dreapta)

Fig. 3. Chilii - Glodeni / *La cuptor*: vatră din aşezarea medievală

Fig. 4. Chilii - Glodeni / *La iaz* / *La dâmb*: aşezarea medievală

Pl. I. Satele Valea Ursului (A) și Chilii (B), comuna Valea Ursului, județul Neamț;

Valea Ursului: *La intrarea în sat / Spre pădure*:

1 – așezare neo-eneolitică; 2 – așezarea dacilor liberi;

Chilii: 1 – *Glodeni / Spre CAP* (așezare eneolitică);

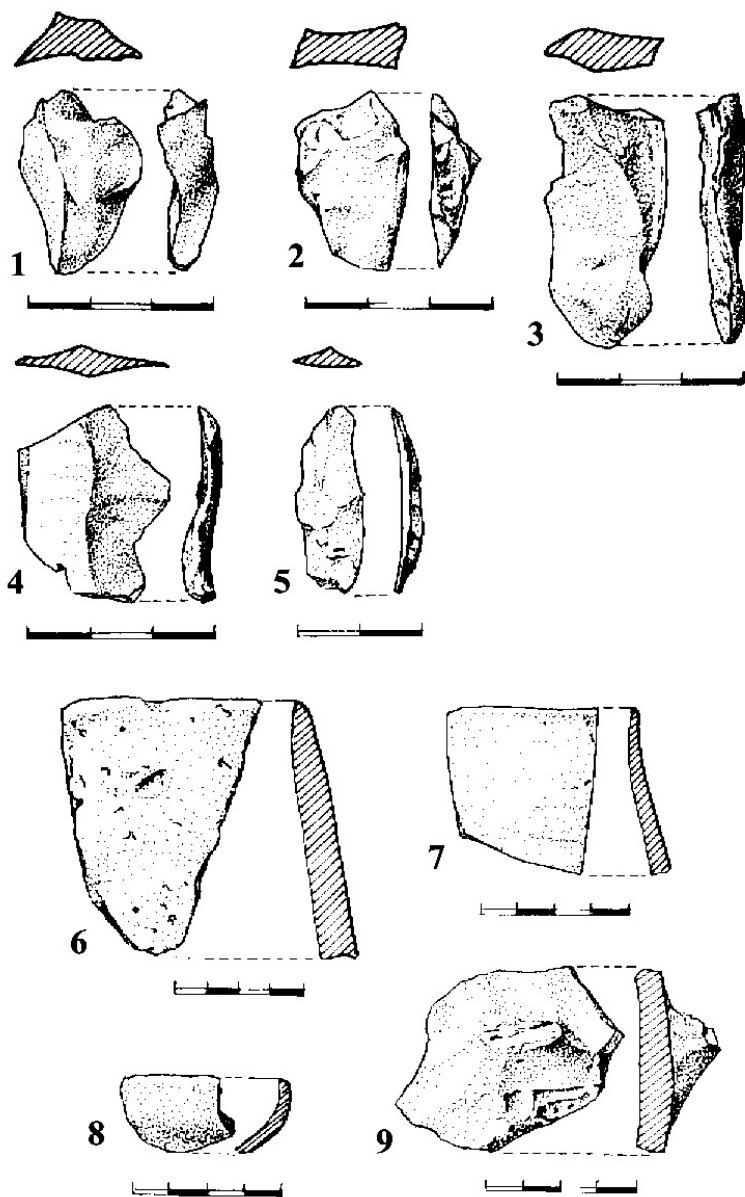
2 – *Glodeni / Alături de cuptoare* (așezarea dacilor liberi);

3 – *La intrarea în sat / Dealul Mare* (așezare medievală);

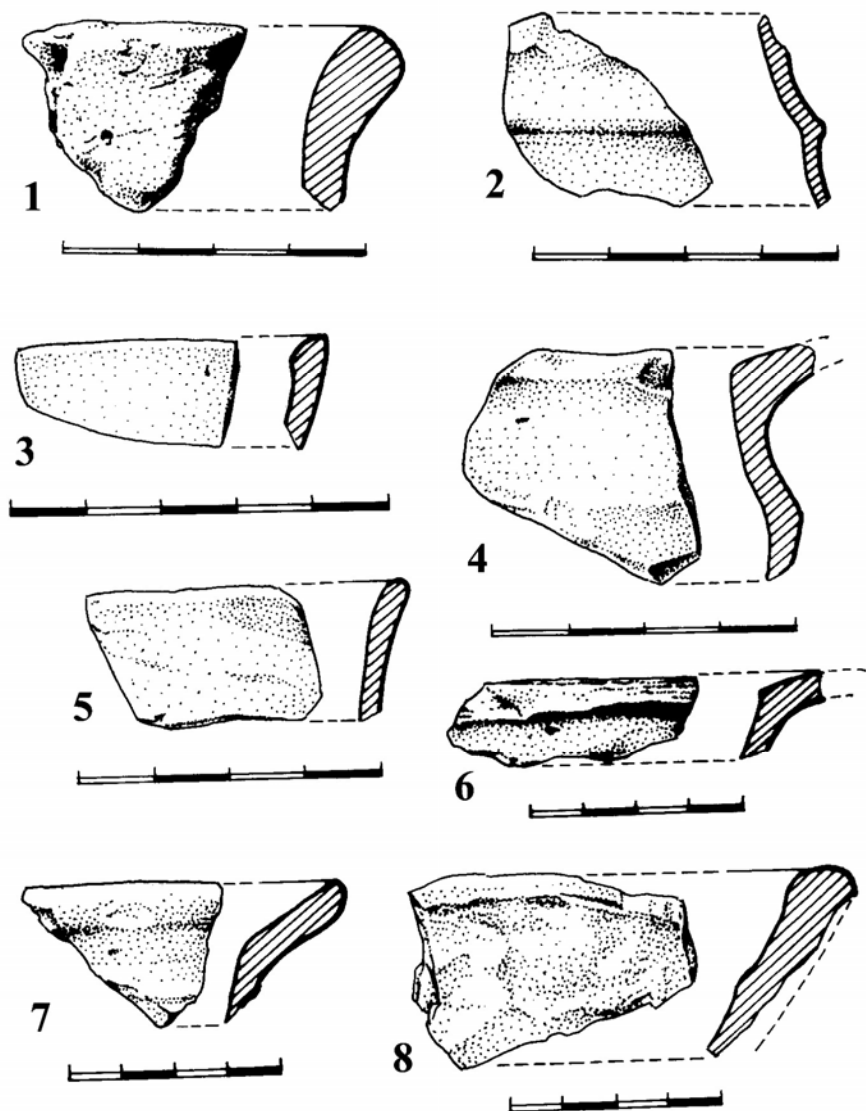
4 – *Glodeni / Malul drept* (așezare medievală);

5 – *Glodeni / La cuptor* (așezare medievală);

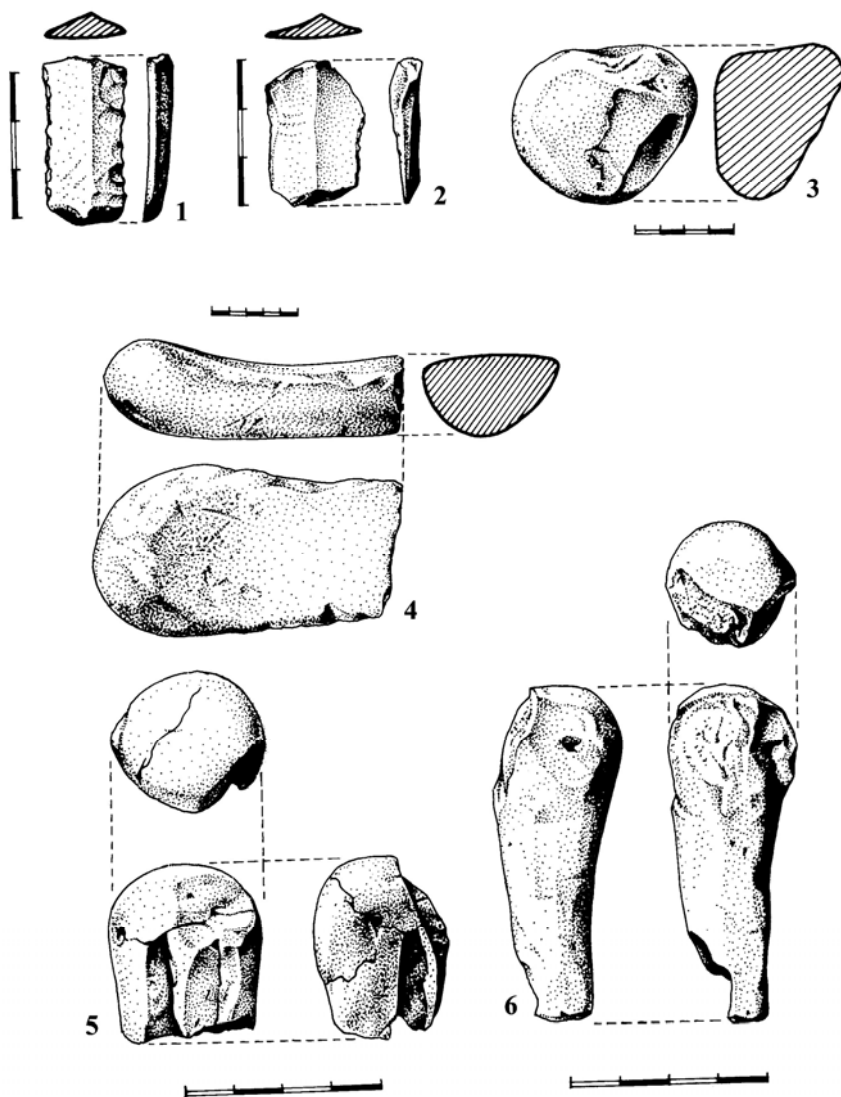
6 – *Glodeni / La iaz / La dâmb* (așezare medievală)

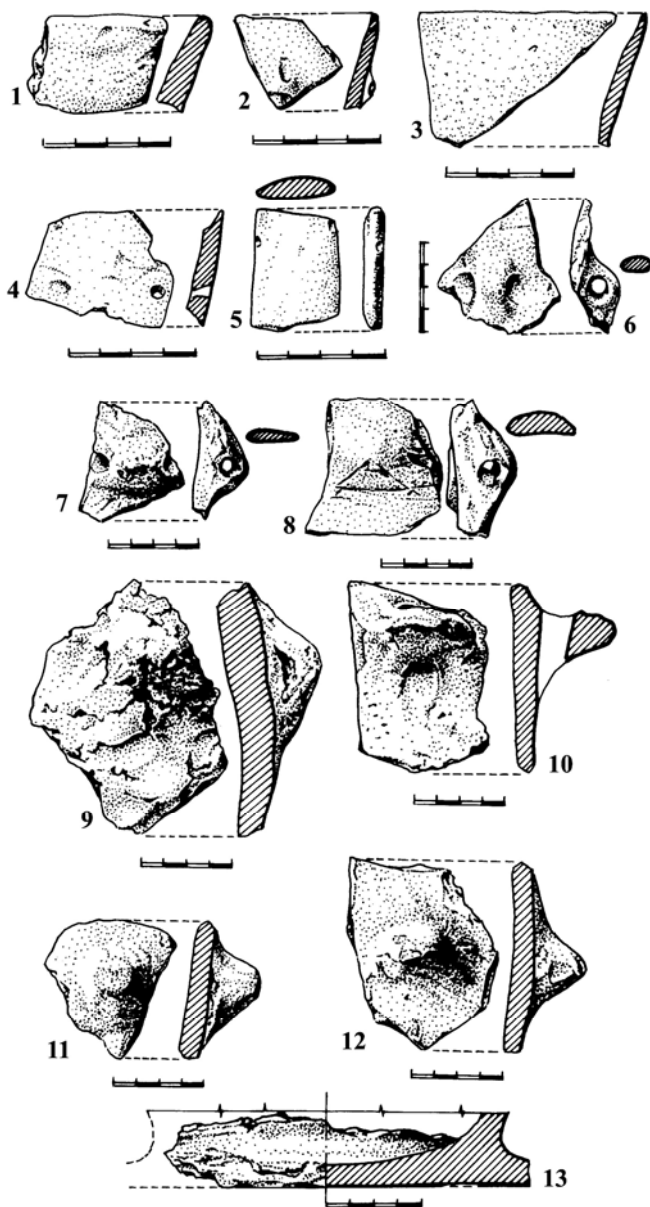
Pl. II. Valea Ursului - *La intrarea în sat / Spre pădure* (așezare neo-eneolitică):
1-5 – artefacte de silex; 6-9 – fragmente ceramice

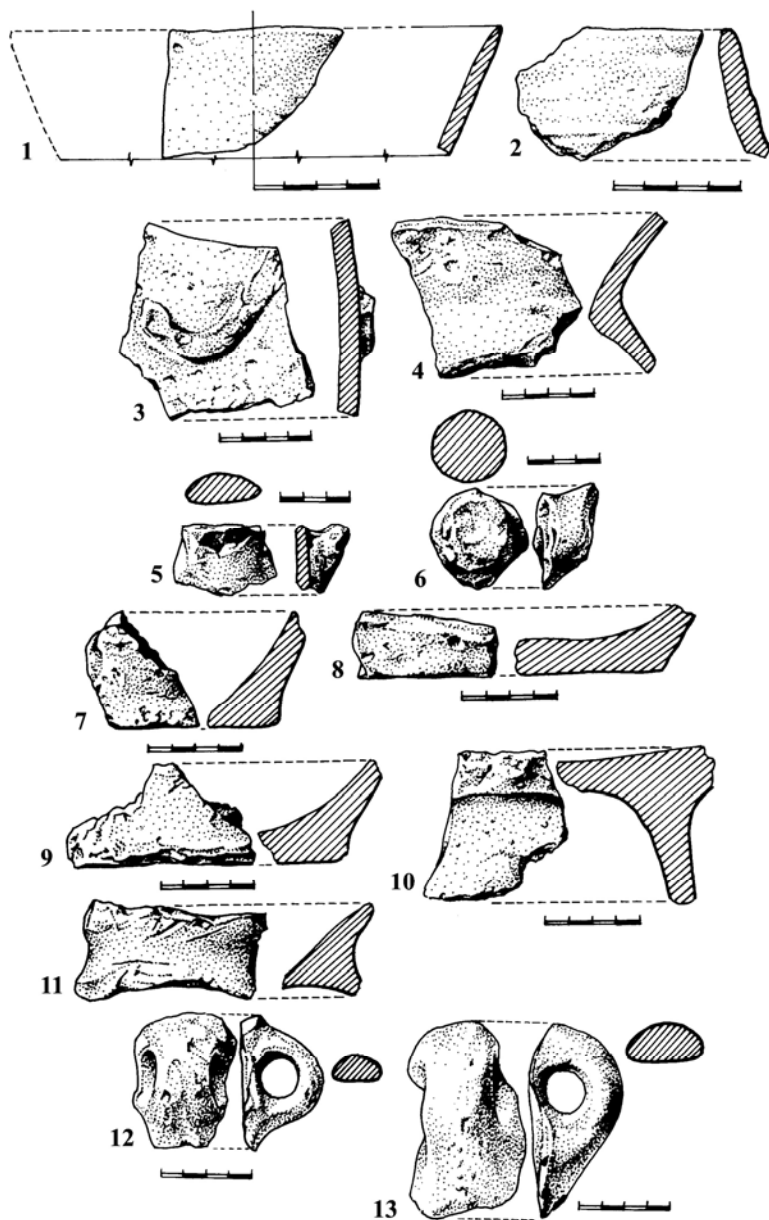
Pl. III. Valea Ursului - *La intrarea în sat / Spre pădure*
 (așezarea dacilor liberi – secolele II-III d.H.): 1-8 – fragmente ceramice

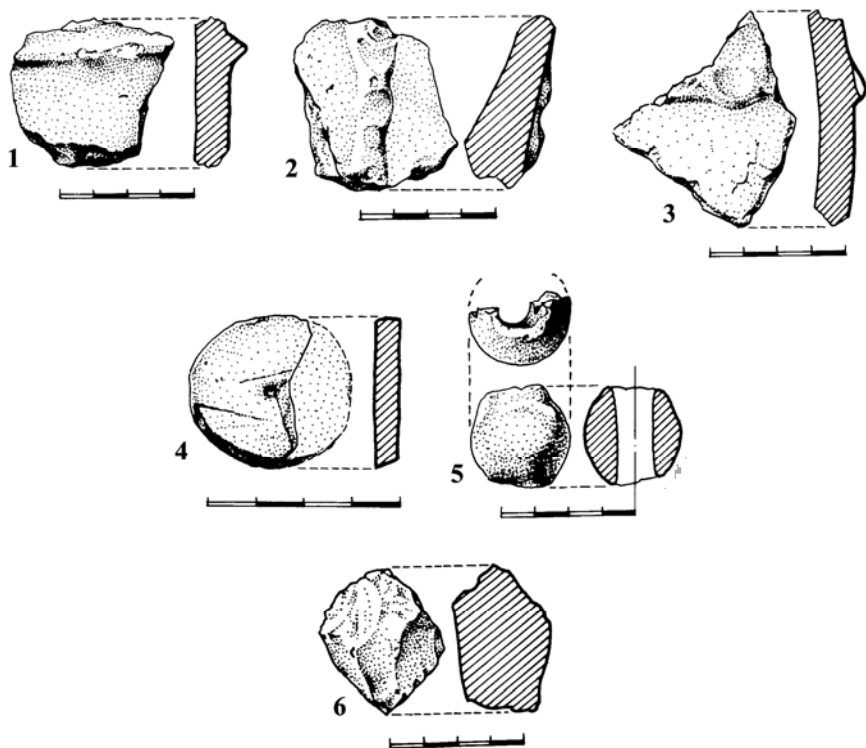
Pl. IV. Chilia - Glodeni / Spre CAP (așezare eneolitică):
 1, 2 – lame de silex; 3 – frecător de gresie; 4 – râșniță de gresie;
 5, 6 – statuete antropomorfe fragmentare

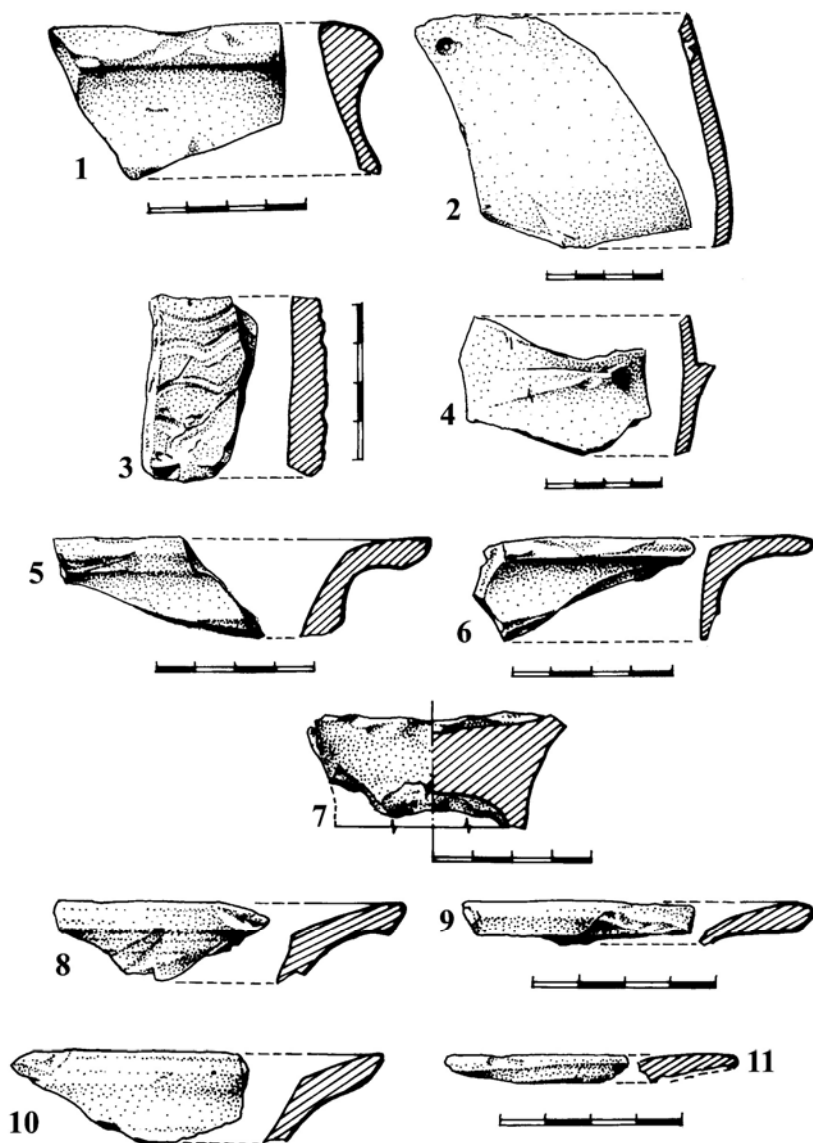
Pl. V. Chilii - Glodeni / Spre CAP (așezare eneolitică): 1-13 – fragmente ceramice

Pl. VI. Chilii - Glodeni / Spre CAP (așezare eneolitică): 1-13 – fragmente ceramice

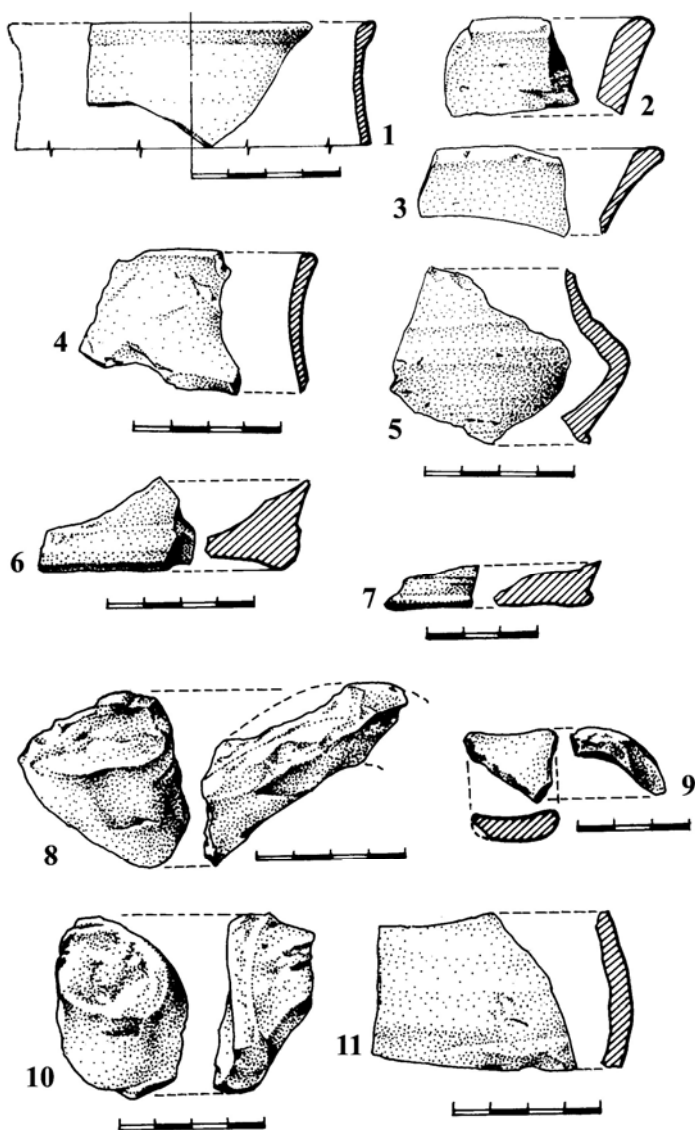

Pl. VII. Chilii - *Glodeni / Alături de cuptoare*
 (așezarea dacilor liberi – secolele II-III d.H.): 1-3 – fragmente ceramice;
 4 – rondea fragmentară; 5 – fusaioală fragmentară; 6 – nucleu de silex

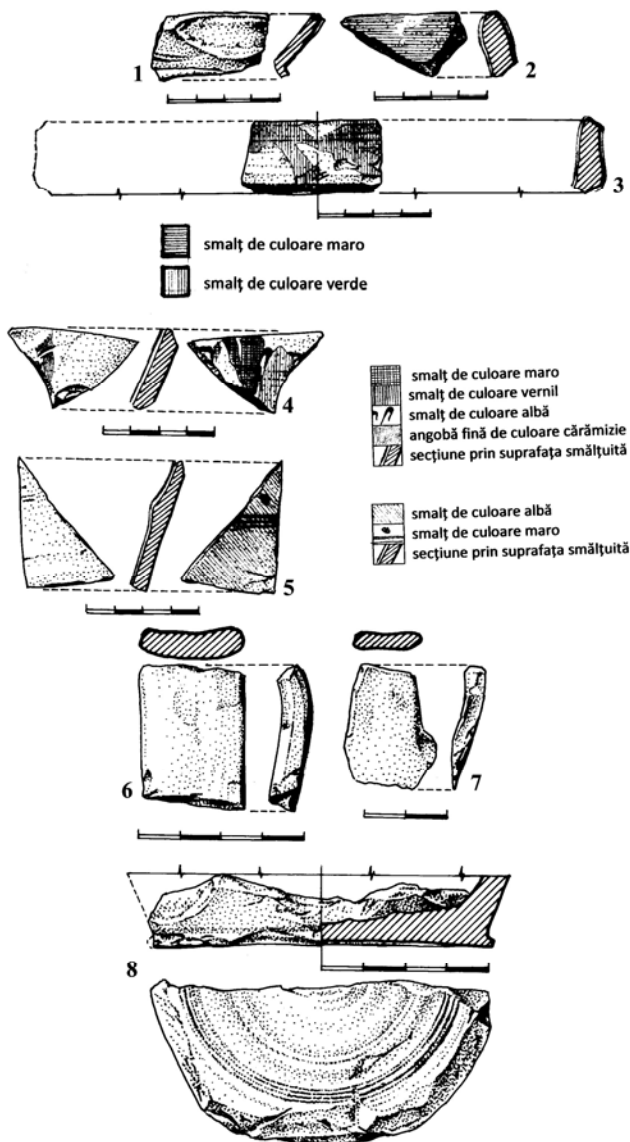

Pl. VIII. Chilii - Glodeni / Alături de cuptoare
(așezarea dacilor liberi – secolele II-III d.H.):

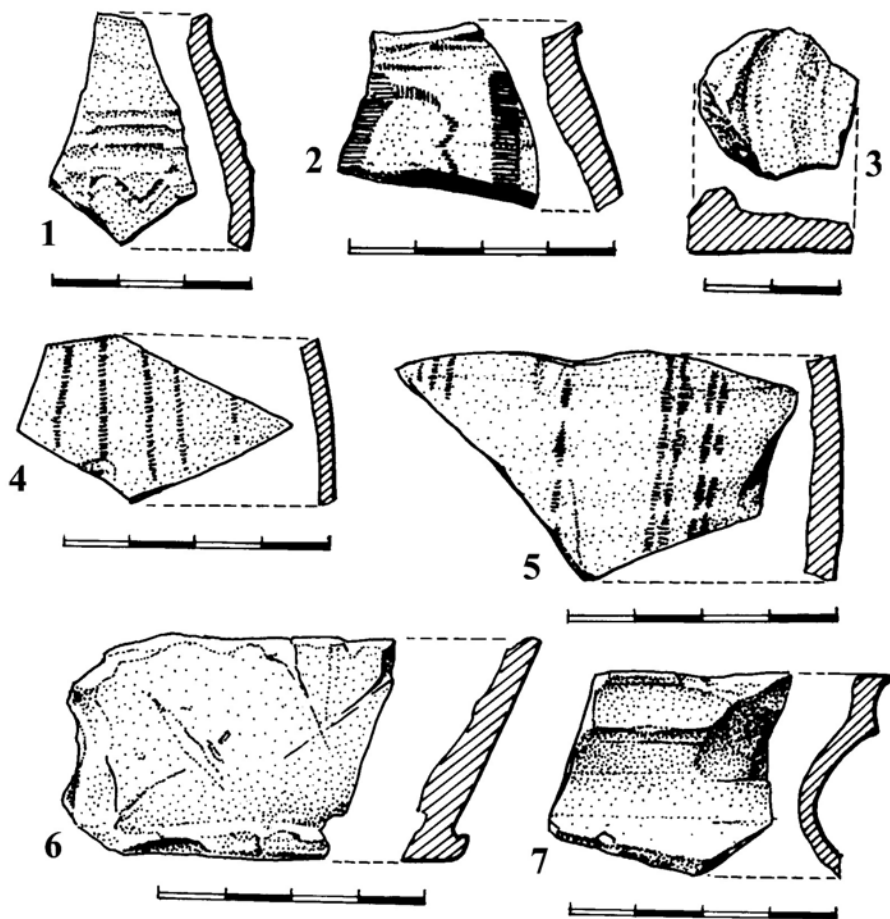
1-4 – vase-urnă fragmentare; 5-11 – fructiere fragmentare

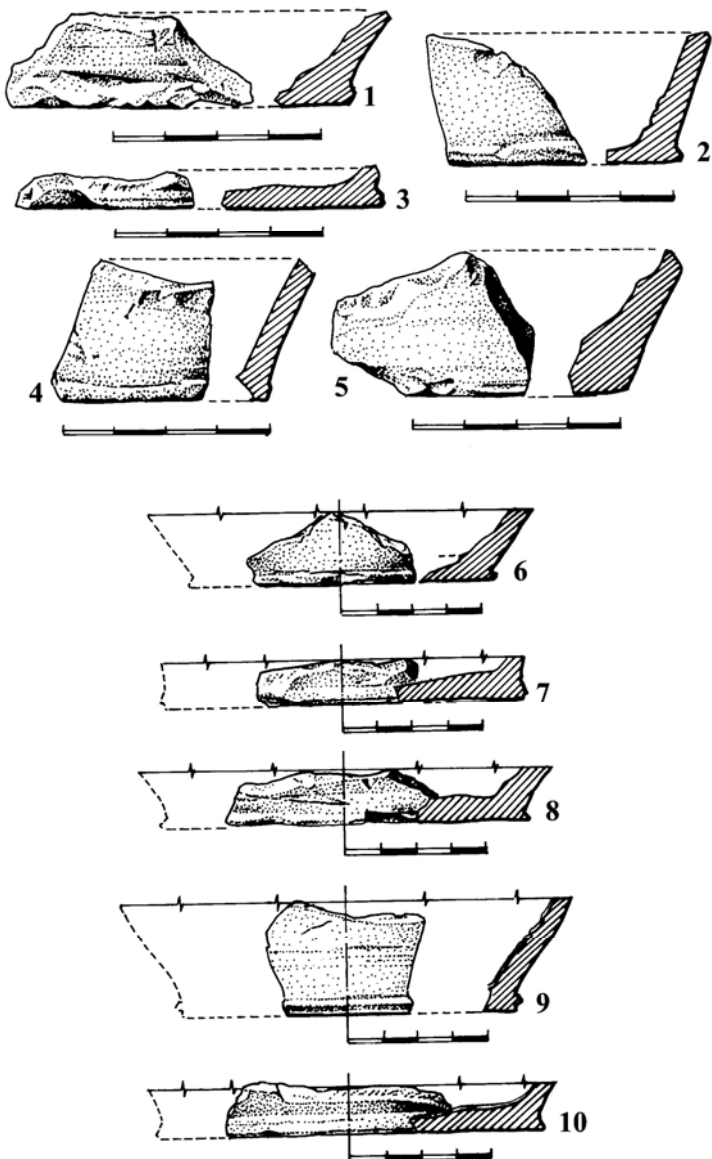
Pl. IX. Chilii - Glodeni / Alături de cuptoare
 (așezarea dacilor liberi – secolele II-III d.H.):
 1-7 – câni fragmentare; 8-11 – amfore romane fragmentare

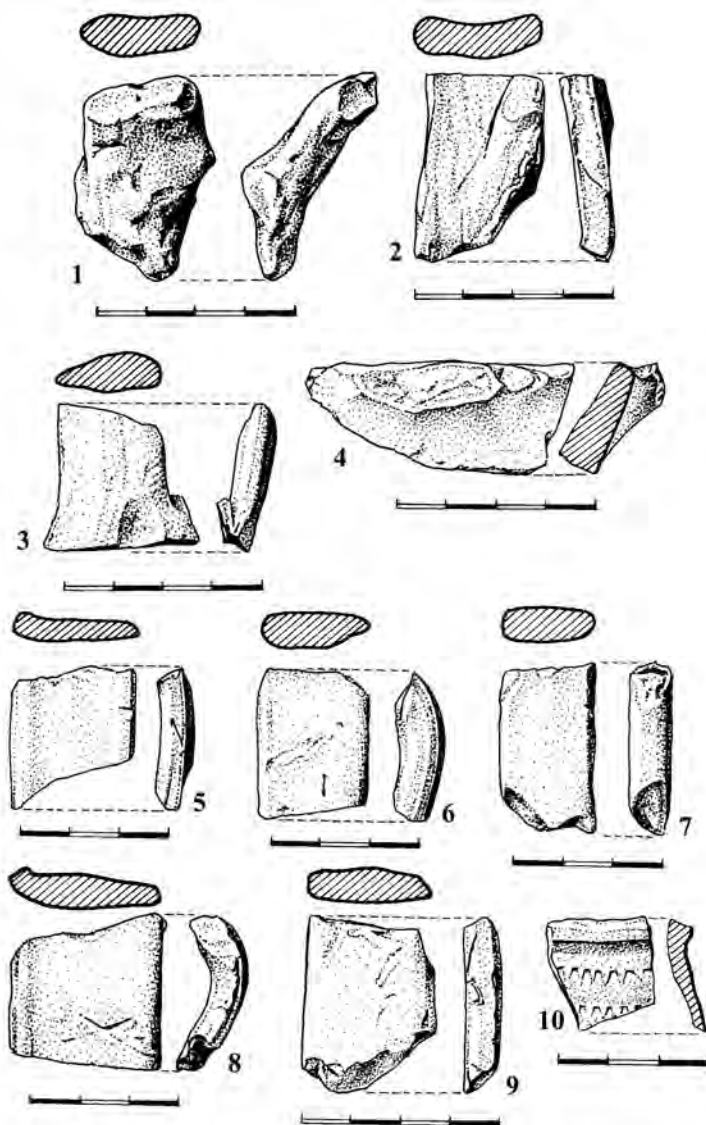
Pl. X. Chilia - *La intrarea în sat / Dealul Mare* (așezare medievală):
ceramică fragmentară din secolele XVII-XVIII:
1, 6, 8 – vase-borcan; 2, 3 – străchini; 4, 5 – farfurii; 7 – căniță

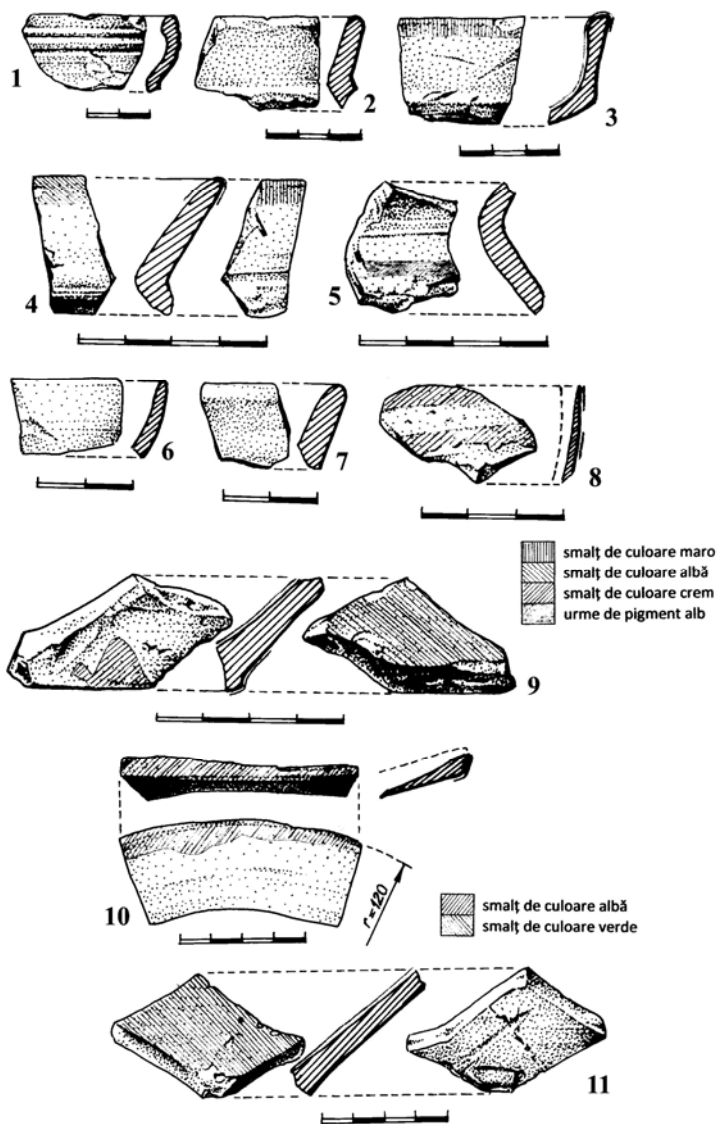
Pl. XI. Chilii - *La intrarea în sat / Dealul Mare* (așezare medievală):
ceramică fragmentară din secolele XVII-XVIII: 1-7 – vase-borcan

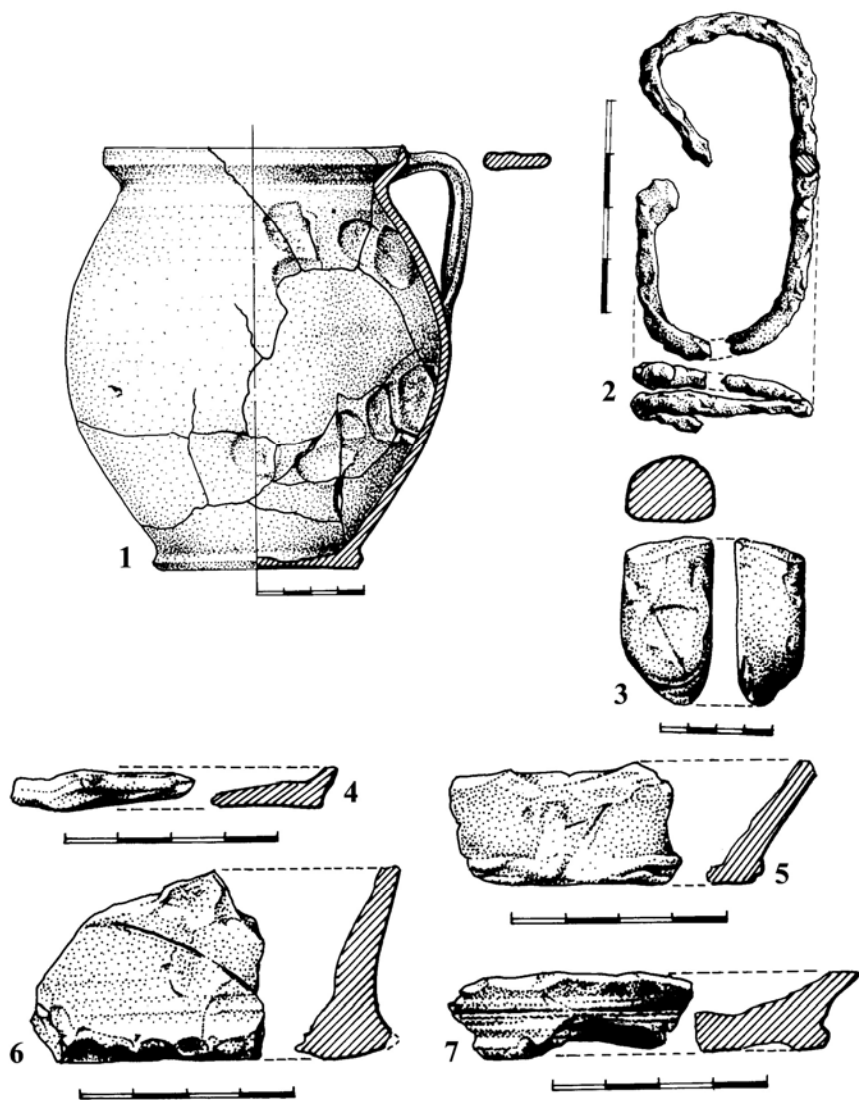
Pl. XII. Chilii - Glodeni / Malul drept (așezare medievală):
ceramică fragmentară din secolele XVIII-XIX: 1-10 – vase-borcan

Pl. XIII. Chilii - Glodeni / Mahul drept (așezare medievală):
ceramică fragmentară din secolele XVIII-XIX:
1-9 – torți de căni; 10 – vas-borcan

Pl. XIV. Chilia - Glodeni / Malul drept (așezare medievală):
ceramică fragmentară din secolele XVIII-XIX:
1, 2, 4, 5, 7 – vase-borcan; 3, 6, 8, 9, 11 – străchini; 10 – farfurie

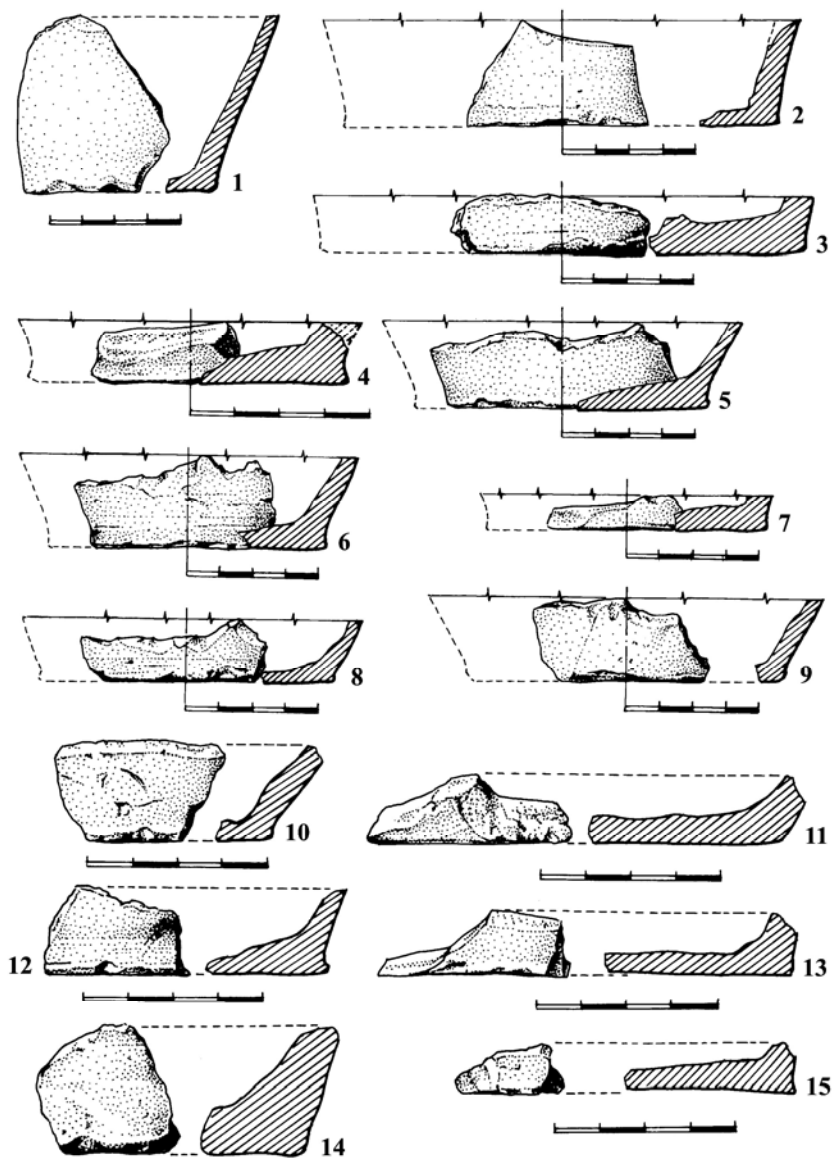
Pl. XV. Chilii - Glodeni / La cuptor

(așezare medievală – secolele XVIII-XIX): 1 – vas-borcan;

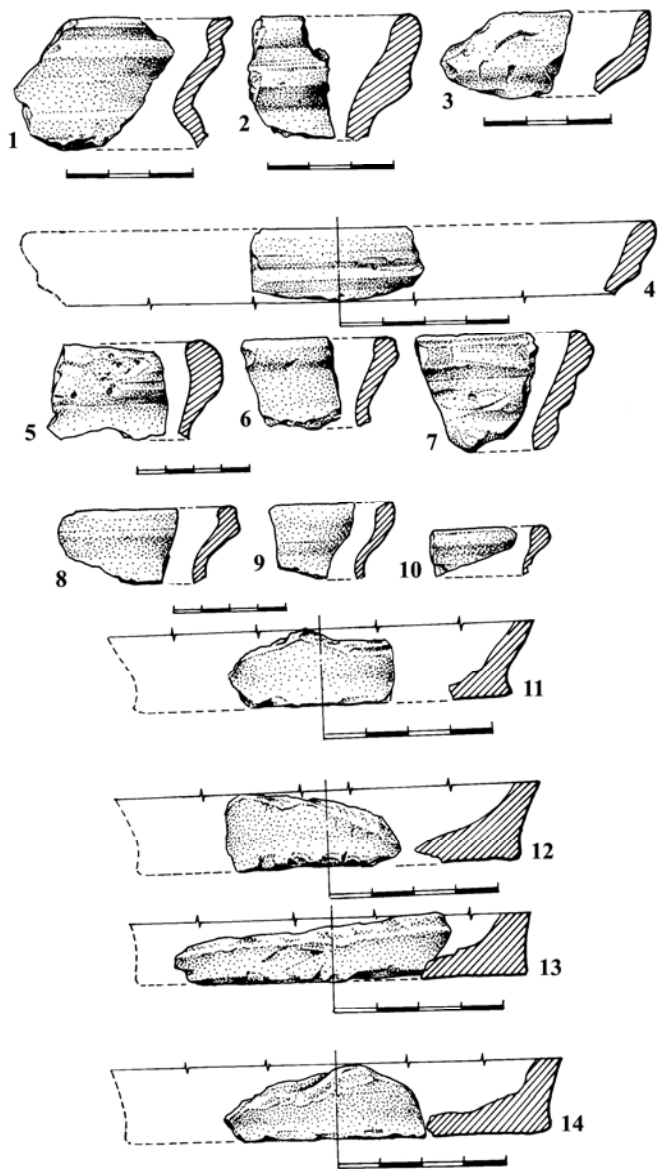
Chilii - Glodeni / Malul drept (așezare medievală):

artefacte de metal (2), piatră (3) și lut (4-7) din secolele XVIII-XIX:

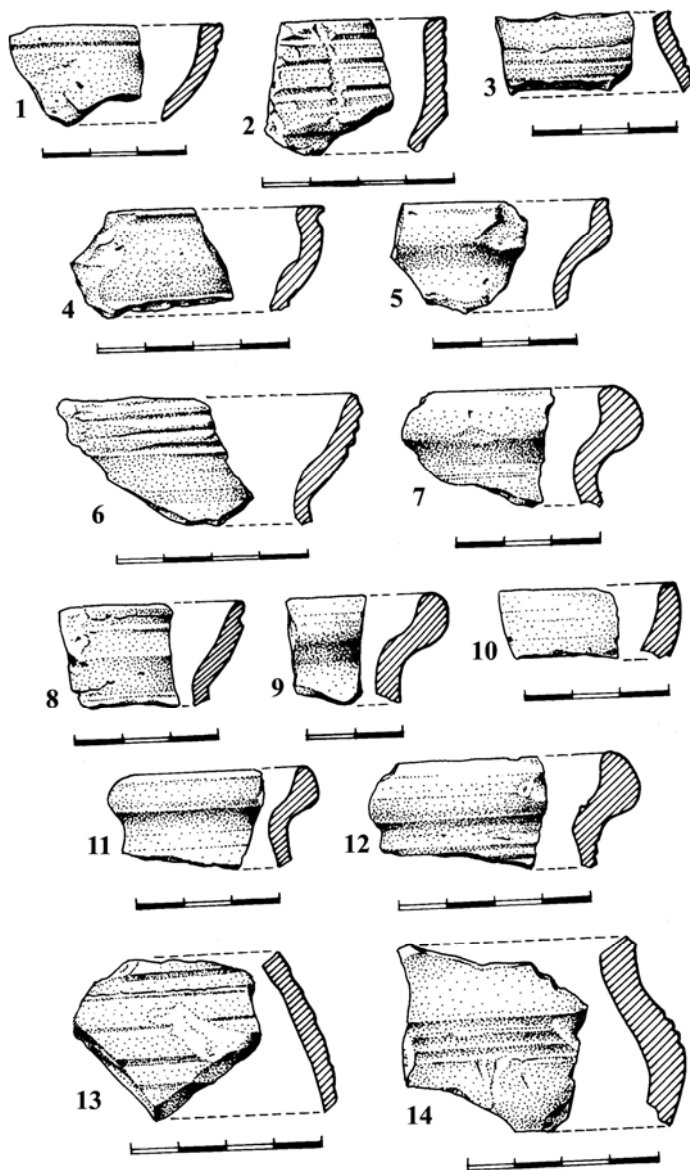
2 – mâner de fier; 3 – cute de gresie; 4-7 – vase-borcan fragmentare

Pl. XVI. Chilio - *Glodeni / La iaz / La dâmb* (așezare medievală): ceramică fragmentară din secolele XVI-XVII: 1-15 – vase-borcan

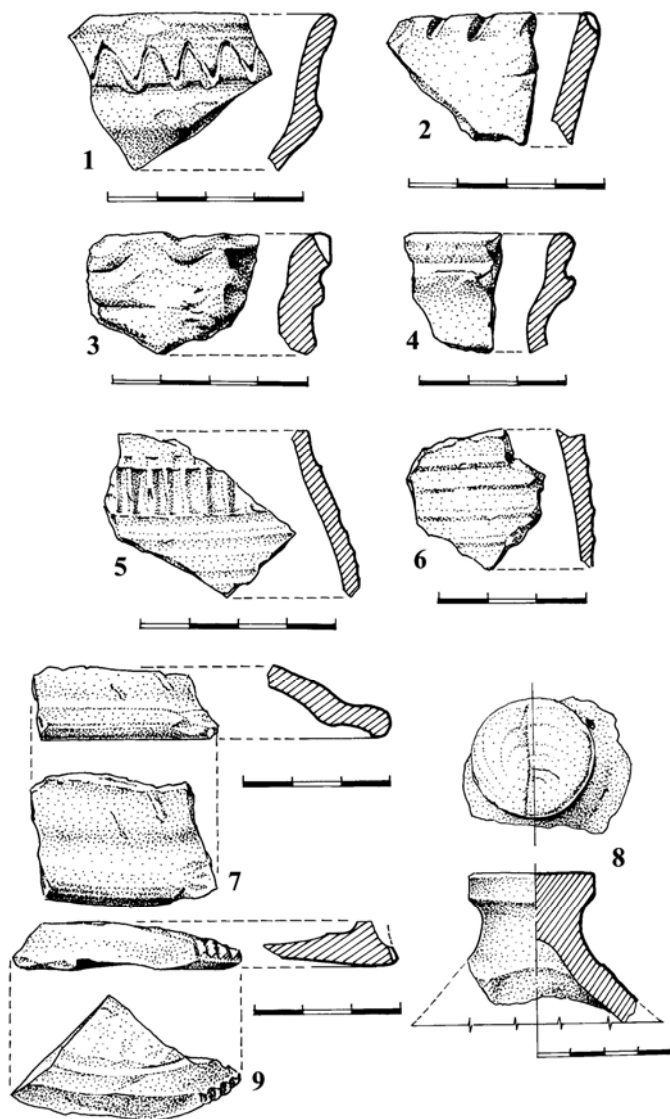

Pl. XVII. Chilia - Glodeni / La iaz / La dâmb (așezare medievală):
ceramică fragmentară din secolele XVI-XVII:
1-3, 5-14 – vase-borcan; 4 – strachină

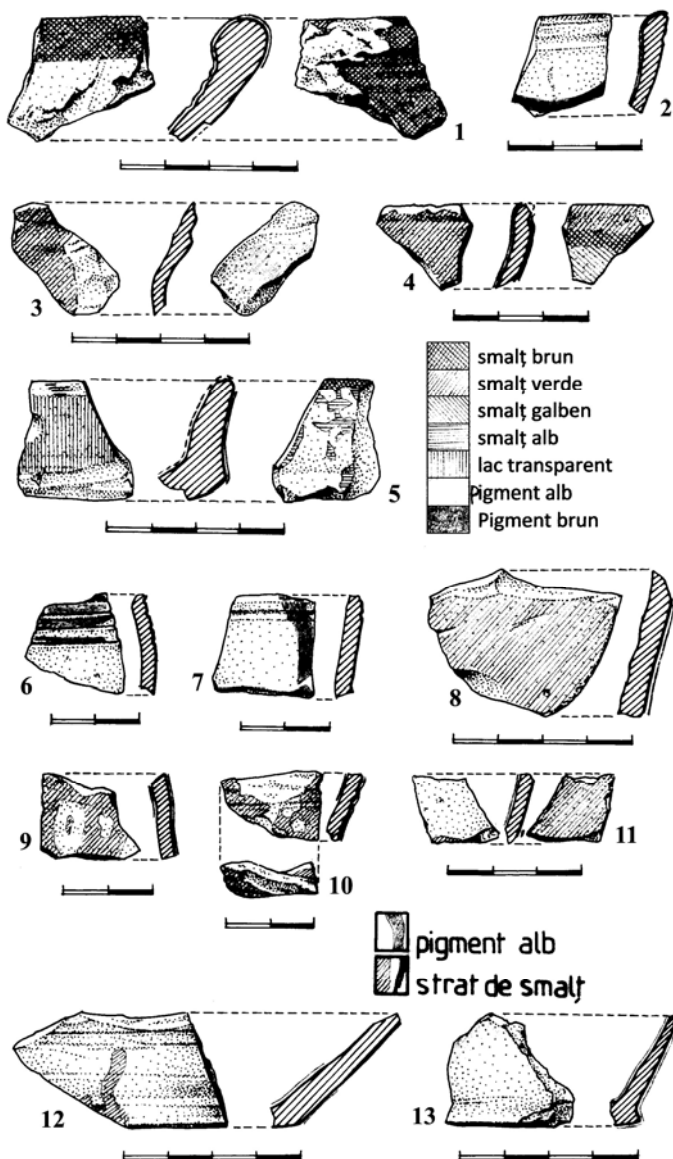

Pl. XVIII. Chilia - Glodeni / La iaz / La dâmb (așezare medievală):
ceramică fragmentară din secolele XVI-XVII:

1, 2, 4 – strachini; 3, 5-14 – vase-borcan

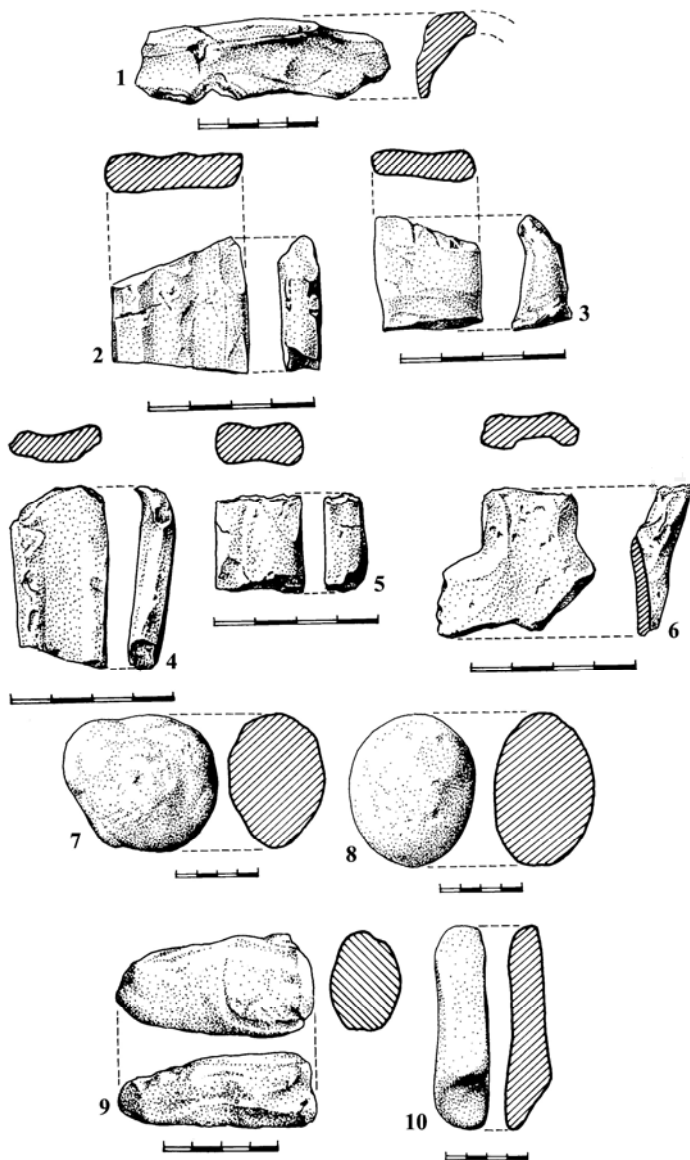
Pl. XIX. Chilii - Glodeni / La iaz / La dâmb (așezare medievală):
ceramică fragmentară din secolele XIV-XVI:
1 – castron; 2, 6-9 – vase-borcan; 7, 8 – capace

Pl. XX. Chilia - Glodeni / La iaz / La dâmb (așezare medievală):

ceramică fragmentară din secolele XV-XVI:

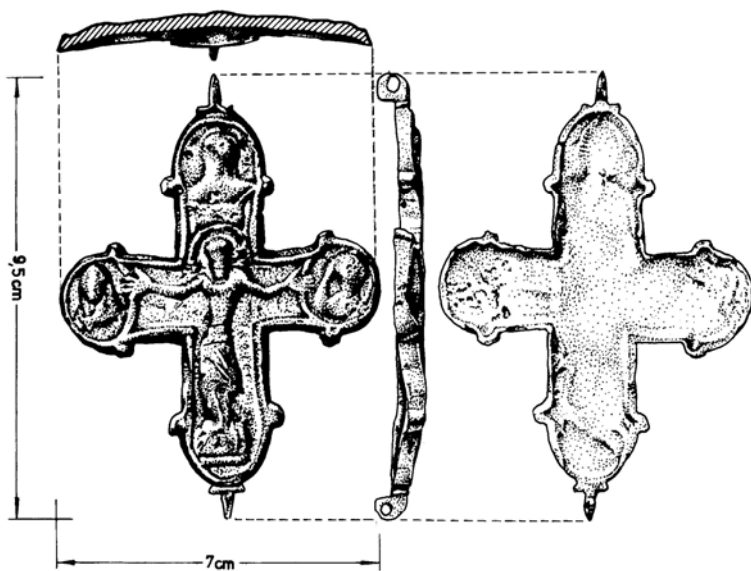
1, 2 – castroane; 3, 4, 9-11 – cănițe; 5, 8, 12 – străchini; 6, 7, 13 – căni

Pl. XXI. Chilii - Glodeni / La iaz / La dâmb (așezare medievală):
 artefacte de lut (1-6) și piatră (7-10) din secolele XVI-XVII:
 1-6 – torți de câni; 7, 8 – proiectile; 9, 10 – cute

1

2

Pl. XXII. Chilii - Glodeni / La iaz / La dâmb (așezare medievală):
cruce-encolpion – foto (1) și desen (2)